

УДК 615.1:614.2

DOI <https://doi.org/10.32782/health-2023.4.20>**МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ РОЗДРІБНОГО РИНКУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ
ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ДЕПРЕСІЇ В УКРАЇНІ ЗА 2020–2023 РОКИ****Немченко Алла Семенівна,**доктор фармацевтичних наук, професор,
професор кафедри організації та економіки фармації
Національного фармацевтичного університету
ORCID: 0000-0003-1601-8881
Scopus Author ID: 6603407902**Ляденко Анна Василівна,**аспірантка кафедри організації та економіки фармації
Національного фармацевтичного університету;
головний спеціаліст відділу роботи з договорами про реімбурсацію
Національної служби здоров'я України
ORCID: 0000-0003-4023-770X
Scopus Author ID: 57284721400

Чисельність пацієнтів із депресивними розладами щороку показує тенденцію до збільшення, при цьому основними групами хворих є працездатне населення та люди старше 60 років. В Україні, за даними споживання, ринок антидепресантів у 2023 р. виріс майже на 30%, а деякі препарати демонструють ріст у понад 100%, що є результатом повномасштабної війни з росією. Проблема оцінки доступності лікарських засобів для пацієнтів із депресивними розладами набула особливої актуальності: потребують відповіді питання щодо наявності антидепресантів на вітчизняному ринку та чи відбулися зміни рівня цін реалізації на цю важливу групу препаратів у повоєнні часи.

За результатами відпуску антидепресантів із понад 1 500 аптечних закладів у період із 2020 по 2023 р. (на 01.11.2023) було проведено маркетинговий аналіз роздрібного фармацевтичного ринку. Одержані результати аналізу препаратів за МНН, які вказані в Уніфікованому клінічному протоколі «Депресія» та були відпущені з аптек за 2020–2023 рр., показали, що кількість лікарських засобів коливалася від 101 до 118 найменувань, а співвідношення вітчизняних та іноземних виробників відображає стрімку тенденцію до збільшення закордонних препаратів. Ланцюговий індекс роздрібних цін I_g для вітчизняних становить 1,14, а для – 1,19 іноземних виробників, що відображає збільшення роздрібних цін як на імпортні, так і на вітчизняні ліки. Значення коефіцієнта ліквідності ціни C_{liq} змінилося у 2022 р. для обох груп виробників, що говорить про зменшення конкуренції на ринку та зниження доступності для пацієнта, як результат війни в Україні. Показники адекватності платоспроможності $Ca.s$ також знизилися у 2022 р., особливо на групи антидепресантів, які не мають вітчизняних аналогів. Показники доступності D за досліджуваний період є досить низькими, що пов'язано зі зниженням рівня доходу населення та коливанням курсу валют.

Проведений аналіз споживання антидепресантів за соціально-економічними показниками свідчить про тенденцію до зниження доступності ліків для пацієнтів та необхідності розширення урядових програм, що дадуть змогу отримувати препарати соціально незахищеним верствам населення, які потребують надання доступної фармацевтичної допомоги.

Ключові слова: антидепресанти, депресія, споживання лікарських засобів, доступність ліків, маркетинговий аналіз, психічне здоров'я.

Alla Nemchenko, Anna Lyadenko. Marketing analysis of consumption of medicines for the treatment of depression in Ukraine for 2020–2023

The number of patients with depressive disorders shows a tendency to increase every year, while the main groups of patients are the working population and people over 60 years old. In Ukraine, according to consumption data, the market for antidepressants grew by almost 30% in 2023, and some medicines show growth of more than 100%, which is the result of a full-scale war with russia. The problem of assessing the availability of medicines for patients with depressive disorders has become particularly urgent: questions need to be answered regarding the availability of antidepressants on the domestic market and whether there have been changes in the level of sales prices for this important group of medicines in wartime.

According to the results of dispensing antidepressants from more than 1,500 pharmacies in the period from 2020 to 2023 (as of November 1, 2023) a marketing analysis of the retail pharmaceutical market was conducted. The obtained results of the analysis of medicines according to the INN, which are specified in the Unified Clinical Protocol "Depression"

and were released from pharmacies for 2020-2023, showed that the number of medicines ranged from 101-118 names, and the ratio of domestic and foreign manufacturers reflects a rapid trend towards increase in foreign drugs. The chain index of retail prices I_g for domestic manufacturers is 1.14, and for foreign manufacturers – 1.19, which reflects the increase in retail prices for both imported and domestic medicines. The value of the S_{liq} price liquidity ratio changed in 2022 for both groups of manufacturers, which indicates a decrease in market competition and a decrease in patient availability – as a result of the war in Ukraine. Indicators of the adequacy of the solvency of $Ca.s$ also decreased in 2022, especially for groups of antidepressants that do not have domestic analogues. The availability indicators of D for the studied period are quite low, which is associated with a decrease in the level of income of the population and fluctuations in the exchange rate.

The analysis of the consumption of antidepressants according to socio-economic indicators indicates a tendency to decrease the availability of medicines for patients and the need to expand government programs that will allow socially vulnerable segments of the population to receive drugs in need of affordable pharmaceutical care.

Key words: antidepressants, depression, provision of medical services, availability of medicines, marketing analysis, mental health.

Чисельність пацієнтів із депресивними розладами (ДР) щороку показує тенденцію до збільшення, разом із цим основними групами хворих є працездатні пацієнти старше 60 років [1]. Кількість зафіксованих випадків ДР не завжди відповідає реальній картині, при цьому пацієнти часто купують ліки самостійно, без рекомендацій лікаря. В Україні ринок антидепресантів (АД) у 2023 р. виріс майже на 30%, за даними продажів, що є результатом початку широкомасштабної війни, а деякі ліки демонструють зростання понад 100% [2]. Що стосується грошової оцінки витрат, то за першу половину 2022 р. загальна вартість реалізованих ліків зросла на 41% порівняно з 2021 р. та становила 496 млн грн [3]. Відкритим є питання оцінки економічної доступності лікарських засобів для пацієнтів та чи відбулися зміни цін реалізації та доступу АД на ринку після початку війни.

Метою роботи став аналіз роздрібного фармацевтичного ринку АД, що відпускалися з аптечних закладів країни у 2020–2023 рр., та оцінка доступності відпущених ліків за соціально-економічними показниками для пацієнтів на психічні розлади.

Матеріали та методи дослідження. У роботі використано дані щодо відпуску АД із більше ніж 1 500 аптечних закладів мережі аптек «Подорожник» у період із 2020 по 2023 р. включно (станом на 01.11.2023), нормативно-правові акти, а також методи системного аналізу: систематизації, узагальнення, аналітичний та графічний.

Результати дослідження та обговорення. Питання психічного здоров'я громадян сьогодні мають пріоритетне значення в охороні здоров'я країни: у Програму медичних гарантій (ПМГ) починаючи з 2021 р. були додані пакети для надання психіатричної допомоги пацієнтам [4]. Програма реімбурсації «Доступні ліки» (далі – Програма) з 1 жовтня 2021 р. була розширена до 10 МНН для лікування пацієнтів із розладами психіки (ПР) [5]. Разом із цим продовжує діяти

Постанова КМУ від 17.08.1998 № 1303 «Про впровадження безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань», що також дає змогу забезпечити доступність ліків для певних категорій хворих із ПР [6].

До виписування препаратів МНН за програмою реімбурсації були долучені лікарі первинної ланки (починаючи з 15.07.2022 за умов підготовки за програмою подолання прогалін у сфері психічного здоров'я – mhGAP), що дає можливість пацієнтам із ПР звертатися до сімейного лікаря за рецептурним призначенням АД.

ПМГ на 2024 р. передбачає розширення переліку МНН для лікування пацієнтів саме з ПР, що будуть додані до Програми (за умови, що додані МНН будуть включені до Національного переліку основних лікарських засобів, затвердженого Постановою КМУ від 25.03.2009 № 333) [7]. Відповідно до Уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Депресія» (легкий, помірний, тяжкий депресивні епізоди без соматичного синдрому або із соматичним синдромом, рекурентний депресивний розлад, дистимія), для лікування ДР можуть бути рекомендовані за МНН згідно з анатомо-терапевтично-хімічною класифікацією (АТС): N06AA – неселективні інгібітори зворотного нейронного захвату моноамінів; N06AB – селективні інгібітори зворотного нейронного захвату серотоніну; N06AX – інші антидепресанти; N05A – антипсихотичні засоби (N05 AH04 Кветіапін); N04 B – допамінергічні засоби (N04 BD01 Селегілін) [8].

На початковому етапі дослідження було проаналізовано ЛЗ, які були відпущені з аптек за переліком МНН, що включені до Уніфікованого протоколу з розподілом на вітчизняні та іноземні ліки. Загальна кількість ЛЗ, які були присутні на ринку, суттєво не змінилася за досліджуваний

період та становила від 101 до 118 ЛЗ (табл. 1). Найбільшою групою препаратів є МНН Кветіапін, за даними 2023 р., до групи входило 29 препаратів (22 ЛЗ іноземного виробника та 7 вітчизняного), при цьому 10 груп МНН узагалі не мають вітчизняних аналогів. Співвідношення іноземних виробників до вітчизняних у 2020 р. становило 70,29% : 29,71% ; 2021 р. – 73,45% : 26,55%; 2022 р. – 74,57% : 25,43% та в 2023 р. – 75,00% : 25,00 %, що відображає тенденцію до збільшення іноземних виробників на ринку України.

Для аналізу цінових характеристик АД на роздрібному фармацевтичному ринку були зроблені розрахунки за такими показниками: ланцюговий індекс середньостатистичних роздрібних цін ($I_{г,р.роз.}$) [9], коефіцієнт ліквідності ціни (C_{liq}) [10], коефіцієнт адекватності платоспроможності (Ca.s.) [11] та доступність ЛЗ (D) [12] (табл. 2–5).

Ланцюговий індекс (Ig) роздрібною ціною на АД був розрахований за середньостатистичною роздрібною ціною, що дало змогу відслідкувати зміну цін реалізації у досліджуваний період (табл. 2).

Таблиця 1

Аналіз динаміки торговельних назв антидепресантів, що представлені на роздрібному ринку України за 2020–2023 рр.

Група за АТС-класифікацією	Кількість ЛЗ з урахуванням форми випуску (Питома вага, %)							
	2020		2021		2022		2023	
	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B
N06AX22 Агомелатин	1 (0,99%)	-	1 (0,88%)	1 (0,88%)	1 (0,85%)	1 (0,85%)	1 (0,86%)	1 (0,86%)
N06AA09 Амітриптилін	1 (0,99%)	5 (4,95%)	1 (0,88%)	5 (4,42%)	1 (0,85%)	5 (4,24%)	1 (0,86%)	5 (4,31%)
N06AX16 Венфлаксин	7 (6,93%)	3 (2,92%)	7 (6,19%)	2 (1,77%)	7 (5,93%)	2 (1,69%)	7 (6,03%)	1 (0,86%)
N06AX26 Вортиоксетин	1 (0,99%)	-	1 (0,88%)	-	1 (0,85%)	-	1 (0,86%)	-
N06AA12 Доксепін	2 (1,98%)	1 (0,99%)	2 (1,77%)	1 (0,88%)	2 (1,69%)	1 (0,85%)	2 (1,72%)	1 (0,86%)
N06AX21 Дулоксетин	12 (11,88%)	2 (1,98%)	14 (12,38%)	2 (1,77%)	14 (11,86%)	2 (1,69%)	14 (12,07%)	2 (1,72%)
06AB10 Есциталопрам	9 (8,91%)	6 (5,94%)	9 (7,96%)	6 (5,3%)	11 (9,73%)	6 (5,08%)	11 (9,48%)	6 (5,17%)
N06AA02 Іміпрамін	1 (0,99%)	-	1 (0,88%)	-	1 (0,85%)	-	1 (0,86%)	-
N05AN04 Кветіапін	16 (15,84%)	7 (6,93%)	22 (19,47%)	7 (6,19%)	22 (18,64%)	7 (5,93%)	22 (18,96%)	7 (6,03%)
N06AA04 Кломіпрамін	1 (0,99%)	-	1 (0,88%)	-	1 (0,85%)	-	1 (0,86%)	-
N06AX03 Міансерин	2 (1,98%)	-	2 (1,77%)	-	2 (1,69%)	-	2 (1,72%)	-
N06AX11 Міртазапін	2 (1,98%)	-	2 (1,77%)	-	2 (1,69%)	-	2 (1,72%)	-
N06AB05 Пароксетин	3 (2,92%)	-	3 (2,65%)	-	3 (2,54%)	-	4 (3,44%)	-
N04BD01 Селегілін	1 (0,99%)	-	1 (0,88%)	-	1 (0,85%)	-	1 (0,86%)	-
N06AB06 Сертралін	7 (6,93%)	2 (1,98%)	8 (7,08%)	2 (1,77%)	8 (6,78%)	2 (1,69%)	8 (6,89%)	2 (1,72%)
N06AX05 Тразадон	3 (2,92%)	-	3 (2,65%)	-	5 (4,23%)	-	5 (4,31%)	-
N06AB08 Флувоксамін	2 (1,98%)	-	2 (1,77%)	-	2 (1,69%)	-	2 (1,72%)	-
N06AB03 Флуоксетин	1 (0,99%)	4 (3,96%)	2 (1,77%)	4 (3,54%)	3 (2,54%)	4 (3,39%)	3 (2,58%)	4 (3,44%)
N06AB04 Циталопрам	1 (0,99%)	-	1 (0,88%)	-	1 (0,85%)	-	1 (0,86%)	-
Разом	101		113		118		116	

Аналіз ланцюгового індексу роздрібної ціни на АД за вітчизняними та іноземними виробниками за 2020–2023 рр.

Група за АТС-класифікацією	Ig					
	2021\2020		2022\2021		2023\2022	
	*I	*B	*I	*B	*I	*B
N06AX22 Агомелатин	1,11	-	1,24	1,2	0,94	1,22
N06AA09 Амітриптилін	1,04	1,06	1,09	1,09	1,16	1,15
N06AX16 Венфлаксин	1,09	1,73	1,17	1,16	1,05	0,98
N06AX26 Вортиоксетин	0,98	-	1,14	-	2,49	-
N06AA12 Доксепін	0,98	1,05	1,06	1,24	0,94	0,91
N06AX21 Дулоксетин	1,04	1,07	1,29	1,14	1,08	1,09
06AB10 Есциталопрам	1,10	2,59	1,26	0,97	1,21	1,13
N06AA02 Іміпрамін	1,12	-	1,12	-	1,18	-
N05AH04 Кветіапін	1,07	1,14	1,18	1,18	1,06	1,47
N06AA04 Кломіпрамін	1,21	-	1,20	-	1,16	-
N06AX03 Міансерин	1,06	-	1,22	-	1,06	-
N06AX11 Міртазапін	1,07	-	1,15	-	1,07	-
N06AB05 Пароксетин	1,04	-	1,19	-	1,11	-
N04BD01 Селегілін	1,26	-	1,18	-	1,11	-
N06AB06 Сертралін	1,05	0,99	1,20	1,26	1,08	0,84
N06AX05 Тразадон	1,06	-	1,21	-	1,05	-
N06AB08 Флувоксамін	1,08	-	1,24	-	1,09	-
N06AB03 Флуоксетин	1,12	1,06	1,12	0,99	1,21	1,10
N06AB04 Циталопрам	1,07	-	1,14	-	1,08	-
Середнє значення за рік Ig	1,08	1,34	1,18	1,14	1,16	1,10

Примітка. *I – іноземні ЛЗ; B – вітчизняні ЛЗ

Так, за результатами аналізу встановлено, що за 2020–2021 рр. Ig для іноземних та вітчизняних ЛЗ становив 1,08 : 1,34; 2021–2022 рр. – 1,18 : 1,14 та 2022–2023 рр. – 1,16 : 1,10. Середній показник Ig для іноземних АД становив 1,14, а для вітчизняних – 1,19. Загалом відзначається тенденція до збільшення ціни на ліки.

Що стосується показників для найбільших груп МНН, що представлені на вітчизняному

ринку України, то спостерігається тенденція до росту ціни: Кветіапін – 1,26; Дулоксетин – 1,1; Есциталопрам – 1,56, що впливає на доступність фармацевтичної допомоги. Для імпортованих ЛЗ цей показник має дещо іншу динаміку: Кветіапін – 1,10; Дулоксетин – 1,13; Есциталопрам – 1,19.

Наступним етапом дослідження був розрахунок та аналіз коефіцієнтів ліквідності ціни (C_{liq}), що дає змогу відстежити рівень конкуренції на ринку ЛЗ

та оцінити їх доступність [13]. Так, значення $C_{\text{лік}}$ має бути в діапазоні до 0,5, тоді конкуренція є достатньою, а доступність ЛЗ збільшується (табл. 3).

Середній коефіцієнт ліквідності цін на АД за період 2020–2023 рр. продемонстрував інтенсивне зростання, особливо це відображено у 2022 р. як результат початку повномасштабної війни на території України, що вплинуло на доступ ЛЗ в аптеках та зміну цін реалізації.

Найбільше значення коефіцієнта ліквідності цін серед іноземних АД було у групі

N06AA02 Іміпрамін – 0,78, для вітчизняних препаратів N05AH04 Кветіапін – 2,10, остання група є однією з найбільших, що представлені на ринку, і, відповідно, є досить важливою для пацієнтів. Динаміка зростання $C_{\text{лік}}$ на вітчизняному ринку АД демонструє низький рівень конкуренції серед виробників та обмежену наявність ЛЗ для пацієнта в аптеці, а ті групи ЛЗ, які взагалі не мають аналогів на вітчизняному ринку, змушують пацієнтів купувати тільки ЛЗ, які є в наявності.

Таблиця 3

Динаміка коефіцієнта ліквідності ціни ЛЗ для лікування депресії за період 2020–2023 рр.

Група за АТС-класифікацією	2020		2021		2022		2023	
	*І	*В	*І	*В	*І	*В	*І	*В
N06AX22 Агомелатин	0,36	-	0,2	0,24	0,41	0,21	0,15	0,23
N06AA09 Амітриптилін	0,13	0,16	0,13	0,20	0,23	0,22	0,14	0,15
N06AX16 Венфлаксин	0,20	0,17	0,21	0,11	0,26	0,29	0,15	0,16
N06AX26 Вортіоксетин	0,09	-	0,14	-	0,14	-	0,61	-
N06AA12 Доксепін	0,22	0,03	0,16	0,05	0,1	0,48	0,14	0,37
N06AX21 Дулоксетин	0,21	0,18	0,18	0,19	0,51	0,31	0,24	0,22
06AB10 Есциталопрам	0,18	0,42	0,20	0,19	0,38	0,31	0,17	0,15
N06AA02 Іміпрамін	0,16	-	0,21	-	0,78	-	0,25	-
N05AH04 Кветіапін	0,16	0,27	0,19	0,21	0,31	2,10	0,19	0,36
N06AA04 Кломіпрамін	0,13	-	0,10	-	0,23	-	0,36	-
N06AX03 Міансерин	0,13	-	0,14	-	0,30	-	0,03	-
N06AX11 Міртазапін	0,19	-	0,31	-	0,23	-	0,46	-
N06AB05 Пароксетин	0,18	-	0,13	-	0,28	-	0,14	-
N04BD01 Селегілін	0,21	-	0,30	-	0,37	-	0,16	-
N06AB06 Сертралін	0,16	0,19	0,16	0,22	0,31	0,61	0,16	0,15
N06AX05 Тразадон	0,12	-	0,14	-	0,30	-	0,19	-
N06AB08 Флувоксамін	0,23	-	0,33	-	0,35	-	0,29	-
N06AB03 Флуоксетин	0,27	0,15	0,08	0,14	0,01	0,10	0,15	0,16
N06AB04 Циталопрам	0,18	-	0,29	-	0,30	-	0,14	-
Середній коефіцієнт ліквідності за рік	0,18	0,20	0,19	0,17	0,32	0,55	0,22	0,22

Примітка. * - І – іноземні ЛЗ; В – вітчизняні ЛЗ

Коефіцієнт адекватності платоспроможності Ca.s. є показником соціально-економічної доступності ЛЗ для населення. Чим менше значення має Ca.s., тим доступнішим є препарат (табл. 4).

Результати аналізу Ca.s. відображають тенденцію до зниження доступності АД, особливо в період 2022–2023 рр., на імпортовані ЛЗ, які не містять аналогів на вітчизняному ринку: N06AX26 Вортіоксетин – показник збільшився у 2,4 рази.

Вітчизняний ринок демонструє більш повільні темпи приросту показника, але наявність ЛЗ у групі антидепресантів не є достатньою, що й впливає на зростання цін на іноземні препарати.

Окремо потрібно звернути увагу на три групи АД: N06AA09 Амітриптилін, N06AB03 Флуоксетин та N06AA04 Кломіпрамін, які починаючи з жовтня 2021 р. були додані до програми реімбурсації ЛЗ, що дало змогу пацієнтам отримувати

Таблиця 4

Динаміка зміни коефіцієнтів адекватності платоспроможності ЛЗ для лікування депресії за 2020–2023 рр.

Група за АТС-класифікацією	Ca.s. 2020		Ca.s. 2021		Ca.s. 2022		Ca.s. 2023		Δ Ca.s.(%) 2021/2020		Δ Ca.s.(%) 2022/2021		Δ Ca.s.(%) 2023/2022	
	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B
N06AX22 Агомелатин	3,58	-	3,18	1,79	3,85	2,09	3,5	2,46	-0,40	-	0,67	0,30	-0,35	0,37
N06AA09 Амітриптилін	2,36	0,17	1,96	0,14	2,08	0,15	2,32	0,17	-0,40	-0,03	0,12	0,01	0,24	0,02
N06AX16 Венфлаксин	5,40	3,03	4,68	2,28	5,33	2,54	5,45	3,35	-0,72	-0,75	0,65	0,26	0,12	0,81
N06AX26 Вортіоксетин	9,02	-	7,01	-	7,77	-	18,63	-	-2,01	-	0,76	-	10,86	-
N06AA12 Доксепін	1,63	1	1,23	0,84	1,27	1,01	1,15	0,89	-0,40	-0,16	0,04	0,17	-0,12	-0,12
N06AX21 Дулоксетин	3,40	3,70	2,42	3,14	3	3,49	3,11	3,66	-0,98	-0,56	0,58	0,35	0,11	0,17
06AB10 Есциталопрам	3,86	2,98	2,69	3,15	3,73	3,51	4,42	3,78	-1,17	0,17	1,04	0,36	0,69	0,27
N06AA02 Іміпрамін	1,36	-	1,21	-	1,32	-	1,5	-	-0,15	-	0,11	-	0,18	-
N05AH04 Кветіапін	5,03	2,95	4,13	2,73	4,64	3,72	4,62	3,51	-0,9	-0,22	0,51	0,99	-0,02	-0,21
N06AA04 Кломіпрамін	2,95	-	2,84	-	3,31	-	3,69	-	-0,11	-	0,47	-	0,38	-
N06AX03 Міансерин	3,06	-	2,56	-	3,01	-	3,08	-	-0,50	-	0,45	-	0,07	-
N06AX11 Міртазапін	5,16	-	8,76	-	4,86	-	5,04	-	3,60	-	-3,9	-	0,18	-
N06AB05 Пароксетин	4,65	-	3,85	-	4,44	-	4,65	-	-0,80	-	0,59	-	0,21	-
N04BD01 Селегілін	4,97	-	4,98	-	5,69	-	6,1	-	0,01	-	0,71	-	0,41	-
N06AB06 Сертралін	3,22	2,56	3,58	1,97	4,21	2,41	4,4	1,59	0,36	-0,59	0,63	0,44	0,19	-0,82
N06AX05 Тразадон	5,10	-	4,34	-	4,57	-	4,74	-	-0,76	-	0,23	-	0,17	-
N06AB08 Флувоксамін	3,71	-	3,15	-	3,83	-	3,92	-	-0,56	-	0,68	-	0,09	-
N06AB03 Флуоксетин	1,74	0,39	1,55	0,36	1,69	0,37	1,97	0,4	-0,19	-0,03	0,14	0,01	0,28	0,03
N06AB04 Циталопрам	7,70	-	6,55	-	7,25	-	7,57	-	-1,15	-	0,7	-	0,32	-
Середній коефіцієнт за рік	4,10	2,09	3,72	1,71	3,99	2,14	4,73	2,20	-0,38	-0,38	0,27	0,43	0,74	0,06

Примітка. *I – іноземні ЛЗ; B – вітчизняні ЛЗ; Δ Ca.s.(%) – показник різниці між значеннями за два роки

вати ліки за цими МНН безоплатно або з доплатою. Виробники препаратів, що були включені до Програми за двома МНН – Амітриптилін та Флуоксетин, були переважно вітчизняними протягом усього періоду дослідження, саме це, на нашу думку, пояснює відсутність різких коливань показника Ca.s. навіть у 2022–2023 рр. (рис. 1). При цьому ціни реалізації на імпортовані ЛЗ за препаратами МНН Амітриптилін та Флуоксетин змінювалися більш інтенсивно. Що стосується МНН Кломіпрамін, то жоден виробник не долучився до Програми за весь період дії, при цьому результати аналізу свідчать про інтенсивне збільшення цін реалізації у даній групі.

Також потрібно відзначити, що для пацієнтів особливо важливим є сума співоплати за ЛЗ, які входять до Програми за препарати МНН Амітриптилін та Флуоксетин, адже саме ця сума і визначає показник Ca.s. для хворого. Аналіз чинного Реєстру ЛЗ, які підлягають реімбурсації, що затверджений Наказом МОЗ України від 21.08.2023 № 1495, містить п'ять препаратів за МНН Амітриптиліну (один ЛЗ є безоплатним, а доплата за інші чотири коливається від 3,1 до 11,8 грн за упаковку). За МНН Флуоксетину було додано до реєстру п'ять препаратів (один ЛЗ є безоплатним, чотири інші – доплата від 4 до 54 грн). На нашу думку, такі суми доплат суттєво не

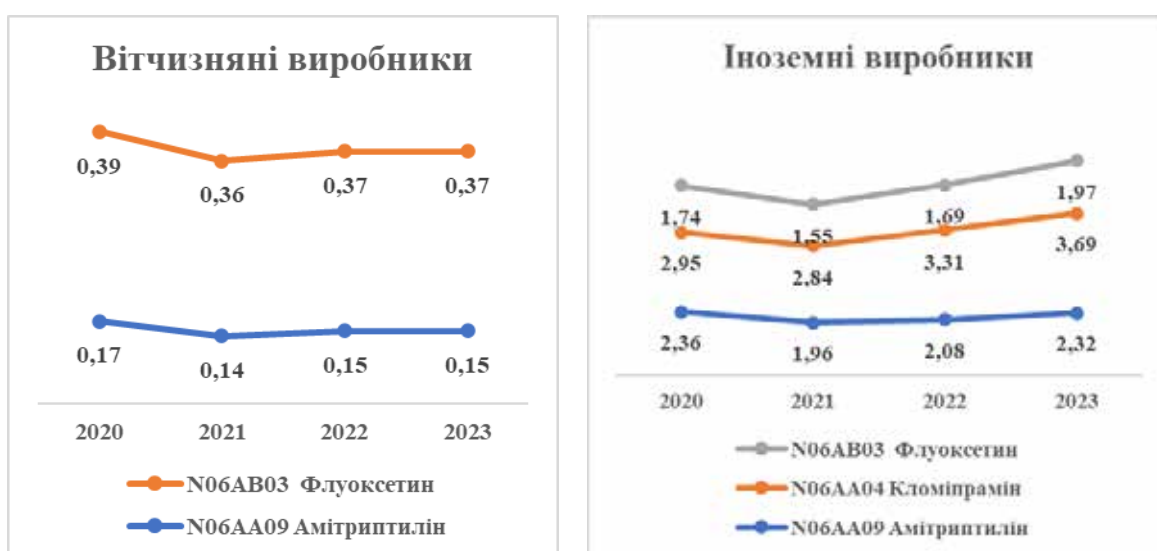

Рис. 1. Динаміка зміни коефіцієнта адекватності платоспроможності Ca.s. для МНН Амітриптилін, Кломіпрамін, Флуоксетин

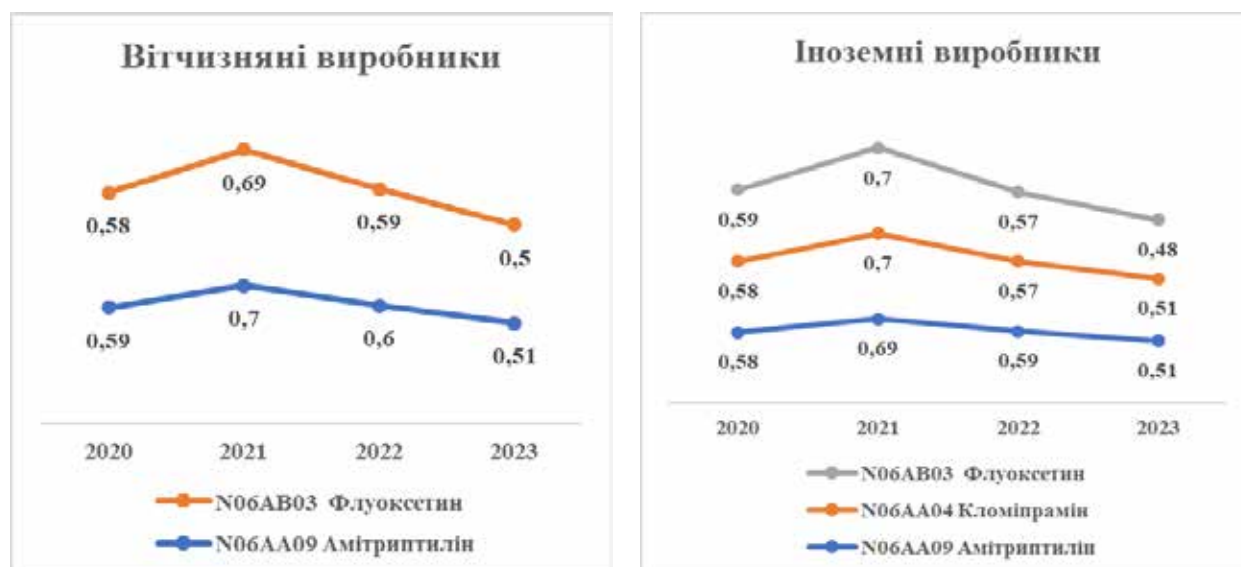

Рис. 2. Динаміка зміни коефіцієнта доступності D ЛЗ за МНН Амітриптилін, Кломіпрамін та Флуоксетин

впливають на доступність цих двох груп препаратів за МНН для пацієнта з ПР.

Заключним етапом нашого дослідження став розрахунок доступності ЛЗ (D), значення якого повинно дорівнювати одиниці або бути більшим за одиницю. Отримані результати показника D по групі АД у 2020 р. становили 0,57 для вітчизняних та імпортованих АД, що вже свідчило про занадто низьку доступність ЛЗ для пацієнтів. У 2021 р.

показник почав зростати та становив уже 0,68 (+0,11 до 2020 р.), а в 2022–2023 рр. відзначається стрімка тенденція до зниження D (0,57–0,51), яка притаманна як іноземним, так і вітчизняним виробникам ЛЗ (рис. 2, табл. 5).

Найбільше зростання показника доступності D відбулося у 2021 р. та становило 0,70 за такими препаратами МНН: Амітриптилін (вітчизняний виробник) та Вортиоксетин (0,71),

Таблиця 5

Динаміка зміни коефіцієнтів доступності ЛЗ для лікування депресії за 2020–2023 рр.

Група за АТС-класифікацією	D 2020		D 2021		D 2022		D 2023		Δ D (%) 2021/2020		Δ D (%) 2022/2021		Δ D (%) 2023/2022	
	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B	*I	*B
N06AX22 Агомелатин	0,59	-	0,69	0,67	0,57	0,59	0,52	0,52	0,10	-	-0,12	-0,08	-0,05	-0,07
N06AA09 Амітриптилін	0,58	0,59	0,69	0,70	0,59	0,60	0,51	0,51	0,11	0,11	-0,10	-0,10	-0,08	-0,09
N06AX16 Венфлаксин	0,50	0,58	0,68	0,69	0,54	0,58	0,51	0,50	0,18	0,11	-0,14	-0,11	-0,03	-0,08
N06AX26 Вортиоксетин	0,58	-	0,71	-	0,57	-	0,51	-	0,13	-	-0,14	-	-0,06	-
N06AA12 Доксепін	0,58	-	0,70	0,68	0,57	0,57	0,51	0,53	0,12	-	-0,13	-0,11	-0,06	-0,04
N06AX21 Дулоксетин	0,58	0,59	0,68	0,69	0,57	0,60	0,52	0,52	0,10	0,10	-0,11	-0,09	-0,05	-0,08
06AB10 Есциталопрам	0,57	0,57	0,69	0,69	0,57	0,56	0,52	0,52	0,12	0,12	-0,12	-0,13	-0,05	-0,04
N06AA02 Іміпрамін	0,58	-	0,69	-	0,55	-	0,51	-	0,11	-	-0,14	-	-0,04	-
N05AN04 Кветіапін	0,58	0,58	0,68	0,68	0,58	0,46	0,50	0,52	0,10	0,10	-0,10	-0,22	-0,08	0,06
N06AA04 Кломіпрамін	0,58	-	0,70	-	0,57	-	0,51	-	0,12	-	-0,13	-	-0,06	-
N06AX03 Міансерин	0,58	-	0,66	-	0,62	-	0,51	-	0,08	-	-0,04	-	-0,11	-
N06AX11 Міртазапін	0,58	-	0,67	-	0,58	-	0,53	-	0,09	-	-0,09	-	-0,05	-
N06AB05 Пароксетин	0,58	-	0,69	-	0,56	-	0,51	-	0,11	-	-0,13	-	-0,05	-
N04BD01 Селегілін	0,58	-	0,70	-	0,57	-	0,48	-	0,12	-	-0,13	-	-0,09	-
N06AB06 Сертралін	0,58	-	0,68	0,67	0,57	0,57	0,46	0,52	0,10	-	-0,11	-0,10	-0,11	-0,05
N06AX05 Тразадон	0,58	-	0,68	-	0,58	-	0,52	-	0,10	-	-0,10	-	-0,06	-
N06AB08 Флувоксамін	0,57	-	0,68	-	0,56	-	0,52	-	0,11	-	-0,12	-	-0,04	-
N06AB03 Флуоксетин	0,59	0,58	0,70	0,69	0,57	0,59	0,48	0,50	0,11	0,11	-0,13	-0,10	-0,09	-0,09
N06AB04 Циталопрам	0,58	-	0,57	-	0,57	-	0,51	-	-0,01	-	0	-	-0,06	-
Середній коефіцієнт D за рік	0,57	0,57	0,68	0,68	0,57	0,57	0,51	0,51	0,11	0,11	-0,11	-0,11	-0,06	-0,06

Примітка. *I – іноземні ЛЗ; B – вітчизняні ЛЗ; Δ (D %) – показник різниці між значеннями за два роки

Доксепін (0,70), Кломіпрамін (0,70), Селегілін (0,70), Флуоксетин (0,70) іноземних виробників. Найбільше зниження доступності було у 2022 р. по препаратах МНН Кветіапін (-0,22%) вітчизняних виробників та Венфлаксин (-0,14), Вортіоксетин (-0,14), Іміпрамін (-0,14) іноземних виробників.

Середній показник D для іноземних та вітчизняних показників за період аналізу мав однакові значення як за зростанням, так і зниженням.

Результати проведеної оцінки соціально-економічних показників доступності АД, які були відпущені з аптек за період 2020–2023 рр., свідчить про тенденцію до зниження доступності ЛЗ для пацієнтів, а також необхідність розширення Програми реімбурсації, що дасть змогу отримувати доступні ліки соціально незахищеним верствам населення.

Висновки

1. Аналіз препаратів МНН групи АД, що буди відпущені з аптек за 2020-2023 рр. за переліком, рекомендованим Уніфікованим клінічним протоколом «Депресія», показав, що за досліджуваний період кількість ЛЗ коливалася від 101 до 118 найменувань, а співвідношення іноземних та вітчизняних виробників по роках відображає постійне збільшення іноземних препаратів.

2. Результат аналізу роздрібних цін на АД свідчить про тенденцію до збільшення цін протягом усього періоду дослідження. Так, середній

індекс Ig для іноземних виробників становить 1,14, а для вітчизняних – 1,19.

3. Значення коефіцієнта ліквідності ціни C_{liq} стрімко змінилося у 2022 р. як для вітчизняних, так і для іноземних виробників, що говорить про зменшення конкуренції на ринку та зниження доступності для пацієнта. Найбільше значення C_{liq} серед іноземних показників мало місце в групі N06AA02 Іміпрамін – 0,78, для вітчизняних – N05AH04 Кветіапін – 2,10.

4. Аналіз показника адекватності платоспроможності $Ca.s$ відображає динаміку до зниження доступності АД, особливо у період 2022–2023 рр., на імпорتنі ЛЗ, які не містять аналогів на вітчизняному ринку, – 10 груп МНН (як приклад N06AX26 Вортіоксетин показник збільшився у 2,4 рази).

5. Для препаратів МНН Амітриптилін та Флуоксетин, які включені до програми реімбурсації «Доступні ліки», важливо враховувати суму доплати пацієнта за ЛЗ, адже не всі МНН, що включені до Програми, є безоплатними.

6. Установлено, що показник доступності D за досліджуваний період є досить низьким, що пов'язано зі зниженням рівня доходу населення та коливанням курсу валют. Так, у 2020–2021 рр. показник почав зростати (0,57–0,68) як для вітчизняних, так і для іноземних виробників, а після початку війни у 2022–2023 рр. відзначається стрімка тенденція до зниження (0,57–0,51).

ЛІТЕРАТУРА

1. World Health Organization. Depressive disorder, 2023. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression>
2. В Україні на тлі війни на третину зросли продажі антидепресантів. URL: <https://konkurent.ua/publication/123166/v-ukraini-na-tli-viyini-na-tretinu-zrosli-prodazhi-antidepressantiv/>
3. Українці придбали на 32% більше антидепресантів, ніж минулого року. URL: <https://www.5.ua/dv/medinfo/287061>
4. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-p>
5. Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у II-IV кварталах 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2021-%D0%BF#Text>
6. Постанова КМУ від 17 серпня 1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#Text>
7. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2024 р». URL: <https://moz.gov.ua/article/public-discussions/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukraini-dejaki-pitannja-realizacii-programi-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannja-naselennja-u-2024-roci>
8. Наказ МОЗ України від 25.12.2014 № 1003 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Депресія» (легкий, помірний, тяжкий депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом, рекурентний депресивний розлад, дистимія)». URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_1003_ukpmd_depresiya.pdf
9. Немченко А.С., Балинська М.Б. Маркетингові дослідження ринку лікарських засобів для комплексного лікування гострих кишкових інфекцій вірусної етіології у дітей. *Соціальна фармація в охороні здоров'я*. 2017. Т. 3. № 2. С. 70–79.
10. Немченко А.С. Коефіцієнт ліквідності ціни. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8078/koefficient-likvidnosti-cini> (дата звернення: 22.11.2023)

11. Панфілова Г.Л. Коefіцієнт адекватності платоспроможності. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8076/koefitsiyent-adekvatnostiplatospromozhnosti> (дата звернення: 22.11.2023)
12. Панфілова Г.Л. Доступність. URL: www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8016/dostupnist (дата звернення: 22.11.2023)
13. Назаркіна В.М., Немченко А.С., Косяченко К.Л., Бабенко М.М. Методологія ціноутворення на лікарські засоби в системі охорони здоров'я та фармації : монографія / за наук. ред. А.С. Немченко. Київ : Фармацевт Практик, 2022. 288 с.

REFERENCES

1. World Health Organization. Depressive disorder, 2023. – Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/depression>
2. V Ukraini na tli viyni na tretinu zrosli prodazhi antidepressantiv. – Available at: <https://konkurent.ua/publication/123166/v-ukraini-na-tli-viyni-na-tretinu-zrosli-prodazhi-antidepressantiv/>
3. Ukrayintsi pridbali na 32% bilshe antidepressantiv, nizh minulogo roku. – Available at: <https://www.5.ua/dv/medinfo/287061>
4. Kontseptsiya rozvitku ohoroni psichichnogo zdorov'ya v Ukraini na period do 2030 roku. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-p>
5. Deyaki pitannya realizatsiyi programi derzhavnih garantiy medichnogo obslugovuvannya naseleння u II-IV kvartalah 2021 roku. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133-2021-%D0%BF#Text>
6. Postanova KМУ vІd 17 serpnya 1998 r. #1303 Pro vporyadkuvannya bezoplatnogo ta pilgovogo vidpusku likarskih zasobiv za retseptami likariv u razi ambulatornogo likuvannya okremih grup naseleння ta za pevnimi kategoriyami zahvoryuvan. – Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#Text>
7. Proekt postanovi Kabinetu Ministriv Ukraini "Deyaki pitannya realizatsiyi programi derzhavnih garantiy medichnogo obslugovuvannya naseleння u 2024 rotsi" – Available at: <https://moz.gov.ua/article/public-discussions/proekt-postanovi-kabinetu-ministriv-ukraini-dejaki-pitannja-realizacii-programi-derzhavnih-garantij-medichnogo-obslugovuvannja-naseleння-u-2024-roci>
8. Nakaz MOZ Ukraini vid 25.12.2014 r #1003 Unіfіkovaniy klinichniy protokol pervinnoyi, vtorinnoyi (spetsializovanoyi) ta tretinnoyi (visokospetsializovanoyi) medichnoyi dopomogi «Depresiya» (legkiy, pomirniy, tyazhkiy depresivniy epizodi bez somatichnogo sindromu abo z somatichnim sindromom, rekurentniy depresivniy rozlad, distimliya). – Available at: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_1003_ykpm_d_depresiya.pdf
9. Nemchenko A.S., Balinska M.B. Marketingovi doslidzhennya rinku likarskih zasobiv dlya kompleksnogo likuvannya gostrih kishkovih infektsiy virusnoyi etologiyi u ditey. Sotsialna farmatsiya v ohoroni zdorov'ya. 2017. T. 3, # 2. S. 70–79.
10. Nemchenko A.S. Koefitsient ilkvidnosti tsini. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8078/koefitsiyent-likvidnosti-tsini>
11. Panfilova G.L. Koefitsient aдекватності платоспроможності. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8076/koefitsiyent-adekvatnostiplatospromozhnosti>
12. Panfilova G.L. Dostupnist. URL: www.pharmencyclopedia.com.ua/article/8016/dostupnist
13. Metodologiya tsinoutvorennya na likarskih zasobiv v sistemі ohoroni zdorov'ya ta farmatsiyi: monografiya / V.M. Nazarkina, A.S. Nemchenko, K.L. Kosyachenko, M.M. Babenko; za nauk. red. A.S. Nemchenko. Kiyiv : «Farmatsevt Praktik», 2022. 288 s.